

Ajankohtaista

Täsmennyksiä perusopetuksen liikunnan arviointiin

Teksti: Terhi Huovinen, Mirja Hirvensalo, Sanna Palomäki, Mikko Huhtiniemi ja Arja Sääkslahti

Kouluissa on tehty paljon työtä uuden opetussuunnitelman käyttönoton valmistelussa. Monet asiat, kuten liikunnan arviointi askarruttavat kuitenkin opettajia edelleen.

Espoolaiset liikunnanopettajat ovat koonneet kysymyksiä, joihin Liikuntakasvatuksen laitoksen työryhmä on vastannut. Aikaisemmin arviointia on käsitelty esimerkiksi Liito-lehden numerossa 1/2016 sivuilla 24–27 (Hirvensalo M, Sääkslahti A, Huovinen T, Palomäki S, Huhtiniemi M. Liikunnan arviointi perusopetuksen opetussuunnitelmassa).

Uudessa opetussuunnitelmassa arvosanasta puolet muodostuu tavoitteiden mukaisesta liikunnan taitojen ja tietojen oppimisesta. Arvosanan antamisesta on olemassa ristiriitaista tietoa. Onko niin, että minkäänlainen fyysisten kuntotekijöiden mittaaminen ei saa vaikuttaa arviointiin - ei edes aikaisempiin tuloksiin vertailevassa mielessä?

Vastaus: Uudessa opetussuunnitelmassa todetaan, että

fyysisten kunto-ominaisuuksien tasoa ei käytetä arvioinnin perusteena. Lisäksi mainitaan yksiselitteisesti, että Move!-mittausten tuloksia ei saa käyttää arvioinnin perusteena. Sen sijaan tiedot ja taidot fyysisten ominaisuuksien kehittämisestä ovat arvioitavissa (tavoitealue T5). Tähän voi sisällyttää kehittymisnäkökulman. On muistettava, että nuoret kasvavat ja kehittyvät yksilölliseen tahtiin, ja monet tekijät, mm. terveydentila ja perintötekijät vaikuttavat fyysisten ominaisuuksien harjoitettavuuteen ja tuloksiin.

Opetussuunnitelman mukaan oppimisen arviointi sisältää opinnoissa edistymisen ja osaamisen tason arviointia sekä palautteen antamista niistä. Edistymistä tarkastellaan suhteessa aiempaan osaamiseen ja asetettuihin tavoitteisiin. Osaamisen tasolla tarkoitetaan oppilaan osoittamaa osaamista suhteessa asetettuihin tavoitteisiin. Tätä arvioidaan oppilaan suoristusten perusteella mahdollisimman monipuolisesti. Osaamisen kehittyminen on koko perusopetuksen ajan vahvistuva, kumuloituva prosessi, jota on hyvä pyrkiä tekemään näkyväksi oppilaille itselleen.

Arvioinnissa tulee keskittyä niihin tietoihin ja taitoihin, joiden varassa oppilas analysoi omaa toimintakykyään ja tekee johtopäätöksiä siitä, miten fyysisiä ominaisuuksia voi ylläpitää ja kehittää. Jos Move!-mittausten tulokset osoittavat, että oppilas on saanut parannettua esimerkiksi voimaa, nopeutta, kestävyyttä tai liikkuvuutta,

voinee tätä pitää osoituksena siitä, että oppilas on tieninyt, miten näitä ominaisuuksia kehitetään. Arvioinnin tulee olla rohkaisevaa ja yrittämään kannustavaa. Heikentyneistä tuloksista ei oppilasta saa rangaista, sillä tuloksiin vaikuttavat aina monet yksilölliset ja oppilaan vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolellakin olevat tekijät (esimerkiksi perintötekijät, terveydentila, ”päivän kunto” tai vaikkapa perheen mahdollisuudet tukea nuorta liikuntaharjoittelussa).

Onko niin, että arvioinnissa ei saa olla mitään mittamista, ei edes taitojen arvioimiseksi. Esimerkiksi voiko kriteerinä olla osaa/ei osaa kärrynpyörän tai luistelun 8-testin aika-arvio? Ko. liikesuoritukset voidaan luonnollisesti pukea uuden opetussuunnitelman muotoon tasapaino, kehonhallinta jne.

Vastaus: Opetussuunnitelman perusteiden mukaan arvioinnissa tulee ”käyttää monipuolisia menetelmiä siten, että oppilaille on mahdollisuus osoittaa parasta osaamistaan. Oppilaita ohjataan itsearviointiin.” Mikään ei estä taitojen systemaattista havainnointia tai mittaamista, kunhan ne tehdään opetussuunnitelman hengessä: luontevana osana oppituntia esimerkiksi työpistetyöskentelyn lomassa, itsearviointia hyödyntäen ja oppilaan myönteistä minäkäsitystä tukien. Taitojen mittamista ei missään nimessä tule käyttää, jos se lisää oppilaiden keskinäistä vertailua, heikentää oppituntien kannusta-

vaa ilmapiiriä tai tuottaa oppilaille kokemuksen osaamattomuudesta ja epäpätevydestä.

Voiko oppilaille antaa konkreettisia tulos-arvosana-listauksia? Näin oppilas paremmin hahmottaa oman osaamisensa tason ja sisäistää myös uuden opetussuunnitelman henkeä (kymppi testeistä ei vielä tuo arvosanaa kymmenen todistukseen).

Vastaus: Osaamisen tasoa suhteessa opetussuunnitelman fyysisiin, sosiaalisiin ja psyykkisiin tavoitteisiin voi kuvata esim. taulukon muodossa. Taulukko ei kuitenkaan voi olla tulos-arvosana-listaus, sillä opetussuunnitelmassa ei ole tulostavoitteita edes fyysisen alueen osaamiselle. Koska opetussuunnitelmassa edellytetään oppilaan osallisuuden ja itsearviointitaitojen kehittämistä, täydellisen arvosanataulukon sijasta arviointia kannattaa konkretisoida keskustellen oppilaiden kanssa. ”Miten liikuntatunneilla mielestäsi toimii oppilas, joka saa kympin/vitosen osaamisesta ja/tai työskentelystä?” ”Mille tasolle oma työskentelysi (tai oppiminen) tällä tunnilla asettui?” Oppilaiden ymmärrys omasta osaamisestaan ja opetussuunnitelman tavoitteista hahmottuu reflektoinnin myötä. Esimerkki tällaisesta osaamisen tasotaulukosta, jonka pohjalta keskustelua voi käydä, löytyy mm. Jyväskylän kaupungin perusopetuksen liikunnan opetussuunnitelmasta. Löytyy googlaamalla tai oheisella QR-koodilla. Huom! Taulukko on valmis

vasta alakouluun, sillä yläkouluissa uuteen opsiin siirrytään ensi lukuvuoden alusta.

Onko liikunnan opetuksen mitään ohjenuoraa, kuinka paljon mahdollinen oppilaan itsearviointiin perustuva portfolio voisi olla liikunnan arvosanasta?

Vastaus: Oppilas arvioi omaa tasoaan ja edistymistään suhteessa opetussuunnitelmaan kirjattuihin oppimisen ja työskentelyn tavoitteisiin. Oppilaan itsearviointia käytetään erityisesti opintojen aikaisessa, jatkuvassa arvioinnissa. Se auttaa oppilasta hahmottamaan mitä asioita hän jo osaa ja mihin asioihin hänen tulisi kiinnittää enemmän huomiota. Oppilaan itsearviointia voi käyttää myös siten, että jokaisen liikuntajakson arvioi myös oppilas itse. Samalla voidaan suunnitella seuraavaa jaksoa sekä asettaa henkilökohtaisia tavoitteita tulevaan. Silloin kun oppilaan arviointi eroaa huomattavasti opettajan näkemyksestä, kannattaa käydä keskustelua siitä, mistä erot johtuvat. Oppilaan portfoliotyöskentely voidaan kuitenkin huomioida liikunnan arvioinnissa esimerkiksi kohdassa T10 "Itsenäinen työskentely ja vastuu omasta toiminnasta" tai kohdassa T5 "Fyysisten ominaisuuksien arviointi, ylläpito ja kehittäminen", mikäli portfolion tekemiseen on ko. tavoitteita ja sisältöjä kuulunut.

Opetussuunnitelman mukaan "arvioinnissa ei saakäytetään oppilaan temperamenttiin, persoonallisiin tai synnynnäisiin ominaisuuksiin liittyviä tekijöitä". Voisiko tätä lausetta avata liikunnan opetuksen näkökulmasta?

Vastaus: Tämä kohta on erittäin haastava etenkin liikuntatunneilla työskentelyä arviotaessa. Temperamenttipiirteitä ovat mm. sensitiivisyys, aktiivisuus, sopeutuvuus/joustavuus, sinnikkyyys, häiritävyys, rytmisyys, lähestyttävyyttä/vetäytyvyys ja intensiivisyys. (Keltinkangas-Järvinen, 2006, Temperamentti ja koulumenestys). Jotkut temperamenttipiirteet auttavat oppilasta omaksumaan tavoitteena olevia työskentelytaitoja, toiset piirteet taas tekevät työskentelytaitojen oppimisen haastavaksi. Esimerkiksi oppilas, jonka temperamentti on sinnikäs, joustava ja matalasti häiritävä jaksaa liikuntatunneilla todennäköisesti toimia yritteliäästi ja vastuullisesti helpommin kuin oppilas, jonka vahvoja temperamenttipiirteitä ovat sensitiivisyys, vetäytyvyys, (yli)aktiivisuus ja häiritävyys.

Opettajan työn haasteita lisää velvollisuus ottaa huomioon oppilaan terveydentila ja erityistarpeet liikunnan opetuksessa ja arvioinnissa. Millaisen arvosanan saa oppilas, jolla on motorisen oppimisen vaikeus ("kömpelö"), mutta jonka temperamentti on sinnikäs ja helposti lähestyttävä? Entäpä kömpelö lapsi, jonka temperamenttipiirteitä ovat vetäytyvyys ja korkea sensitiivisyys (reagoi voimakkaasti erilaisiin ärsykkeisiin, esimerkiksi siihen, että liikuntatunneilla tulee hiki tai että lihakset väsyvät)? On mahdoton antaa yksiselitteistä vastausta, miten nämä yksilölliset tekijät tulisi

arvioinnissa erottaa liikunnan opetuksen tavoitteena olevista oppimisen ja työskentelyn taidoista.

Avuksi voinee antaa seuraavanlaisia ohjeita: 1) opettele tuntemaan oppilaasi mahdollisimman hyvin, 2) pyri olemaan arvioinnissa kannustava ja ohjaamaan oppilaita arviointipalautteen avulla niin, heillä on mahdollisuus kasvaa itseensä myönteisesti suhtautuviksi ja yhteiskunnassa pärjääviksi aikuisiksi, "parhaiksi versioiksi itsestään", ja 3) tee omaakin itsearviointia: onko sinulla taipumus palkita arvioinnissa tietyn tyyppisiä oppilaita. Lisäksi ohjeeksi voisi antaa sen, että oppilaan arvosanan perusteet kannattaa kirjata itselleen ylös tavallista tarkemmin silloin, kun liikunnan arvosanan antaminen on haastavaa. Näin oppilaiden ja huoltajien kysymyksiin on helpompi vastata.

Liikunnanopetuksen arvioinnissa on yksi suuri haaste: Opettajan pitää antaa määrällinen lopputulos, 4-10, mutta hänellä on käytettävissään pääasiassa laadullisia arviointimenetelmiä. Mitä eri menetelmiä opettajalla on osoittaa oppilaalle ja huoltajalle tavoitetasojen kriteereitä, subjektiivisen näkemyksensä lisäksi?

Vastaus: Tavoitteiden ja kriteerien esittäminen sekä oppilaille että huoltajille on ensiarvoisen tärkeää. Opettaja voi tarvittaessa avata arviointia vaikkapa konkreettisten esimerkkien avulla. Hän voi kertoa havaintoja oppilaan työskentelystä ja oppimisesta jollakin oppitunnilla, tai esitellä ja arvioida oppilaan mahdollisen portfolion. Monessa asiassa, kuten vastatessaan huoltajille arviointikriteereistä, opettaja voi luottaa itseensä ja ammat-

Liikunnan arvosanasta

50 %

muodostuu oppimisesta (havaintomotoriikka tavoitealue T2, tasapaino- ja liikkumistaidot T3, välineenkäsittelytaidot T4, fyysisten ominaisuuksien arviointi-, ylläpito ja kehittäminen T5 sekä uimataito T6)

50 %

työskentelystä (aktiivisuus ja yrittäminen T1, turvallisuus ja asiallinen toiminta T7, yhteistyö- ja vuorovaikutustaidot T8, reilu peli ja vastuullisuus ryhmässä T9 sekä itsenäinen työskentely ja vastuu omasta toiminnasta T10).

titaitoonsa. Hän on opetussuunnitelman pohjalta luonut tunneilleen tavoitteet, opetussisällöt ja arvioinnin kriteerit. Hän osaa myös itse ne parhaiten kuvata.

Kirjoittajat ovat Jyväskylän yliopiston liikuntakasvatuksen laitokselta. Lehtori, LitL Terhi Huovinen terhi.huovinen@jyu.fi. Professori, LitT Mirja Hirvensalo mirja.hirvensalo@jyu.fi. Lehtori, LitT Sanna Palomäki sanna.h.palomaki@jyu.fi. Tohtorikoulutettava, LitM Mikko Huhtiniemi mikko.huhtiniemi@jyu.fi. Yliopistotutkija, LitT Arja Sääkslahti, arja.saakslahti@jyu.fi